હીંદી પ્રાઇમર તથા હીંદી શીક્ષાવલી ભાગ પહેલાના ગુજરાતી શબ્દાર્થ.

કર્તા

એમ. એમ. અધ્યારૂ.

હીંદી ટીચર.

હાઇસ્કુલ. પાટણ.

પ્રસિધ્ધ કર્તા

ડાહ્યાભાઇ ચંદુલાલની કું.

બુકસેલર્સ પાટણ.

શ્રી સત્ય પ્રકાશ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ, ખાડીઆ—અમદાવાદમાં

શા. ડાહ્યાભાઇ શકરાભાઇ ગાંધીએ છાપી.

આવૃતિ ૧ લી] સને. ૧૯૧૬ [પ્રત ૨૦૦૦

કીંમત બે આના

हिन्दी प्राईमरके शब्दार्थ.

પાન ૧ થી ૩.

अनार=દાડમ

आदमी=માણસ

इमली=આમલી

ईख=શેરડી

उल्लू=ઘુવડ પક્ષી

ऊंट=ઊંટ

एला=એલાયચી

ऐनक=ચશ્મા

ओखली=ખાંયણી

औरत=બાયડી

अंडा=ઇંડું

स्वरोंकी=સ્વરોની

पहचान=ઓળખાણ

अ

પાન ૪ થી ૭.

ककडी=કાકડી

खरगोश=સસલું

गदहा=ગધેડું

घडी=ઘડીઆળ

चमगादर=ચાંમાચીડી

छतरी=છત્રી

जहाज=વહાણ

झज्झर=ઘડો

टट्टू=નાનો ઘોડો

ठठेरा=કંસારો

डलिया=ટોપલી

ढकना=ઢાંકણું

तम्बू=તંબુ (પાલ)

थंभ=થાંભલો

दवात=ખડીયો

धनुष=કામઠું

नरियल=નાળિયેર

पंडुख=કબુતર

फव्वारा=ફુવારો

बत्तक=બતક (જળચર પક્ષી)

भट्टी=ભઠ્ઠી

मकडी=કરોળીઓ

यहूदी=માણુસોની એક જાત

रेलगाडी=આગગાડી

लंगूर=વાંદરો

वनमानुष=પૂછડાં વિનાનો વાંદરો (ઉરાંગુટાંગ)

शरीफा=સીતાફળ

सवार=ઘોડેસ્વાર

हरिण=હરણ

પાન ૮ થી ૧૦.

भी=પણ

मानते हैं=માને છે

पर=પરંતુ

ये=આ (બહુવચન)

मिलनेसे=જોડાવાથી

दो=બે

बने हैं=થયેલા છે

इसलिये=તેટલા માટે

मिले हुये अक्षरों=જોડાક્ષર

बिंदीवाले=મીડાવાળા, ટપકાવાળા

फरक=ફેર

उस्ताद=શિક્ષક,

अच्छीतरह=સારી રીતે

समझादें=સમજાવી દે

હિન્દી ભાષામાં क, ख, ग, ज, ड, ढ, फ ની નીચે ટપકું મુકવાથી એ અક્ષરોનો ઉચ્ચાર ગળામાંથી થાય છે.

जोडना=જોડવું

अब=હવે

आग=દેવતા, અગ્નિ

इस=આ

वह=તે

ऊख=શેરડી

ऐब=કુટેવ, લાંછન

ओस=ઝાકળ

औंर=અથવા, અને

अंग=શરીર

कल=કાલ, સંચો

खल=લુચ્ચો, દવા ઘુંટવાનો ખલ

हल=હાલવુ, હળ

चल=ચાલવું

झट=જલદી

पट=કપડું

पढ=ભણ

रख=મુક

घर=ઘર, મકાન

पर=ઉપર

डर=બ્હીવું

धर=મુક

गड=દાટવું

बड=વડ

मत=નહિ

थन=સ્તન, આંચળ

वह=તે

छत=ધાબું, છત

मन=દિલ

चख=ચાખ

कब=ક્યારે

नस=નસ (શિરા)

सच=સાચું

फल=ફળ, પરિણામ

घट=ઘટવું, જાડું

गज=હાથી, માપવાનો ગજ

गल=ગળી જવું

कह=કહેવું

बढ=વધવું

भर=ભરવુ

झपट=સપાટો

लपट=લપટાવું, વળગવું

शहर=શહેર

नहर=નહેર

शरम=લાજ

नरम=પોચુ
गरम=ઉનુ
मगर=મગર, પરંતુ
नमक=મીઠું
खटक=કાળજી
मटक=રખડવુ
बहल=વેલ (બળદગાડી)
महल=મહેલ
लगन=લગ્ન, વિવાહ
बटन=બોરીઉં
करवट=પાસુ
सटपट=અકડાઇને
खटपट=તજવીજ, ખટપટ
झटपट=જલદી
शरबत=સરબત
मलमल=એક જાતનું ઝીણું કપડું
पनघट=પાણીનો ઘાટ
बरगद=વડનુ ઝાડ
खटमल=માંકણ
हलचल=હિલચાલ
पलटन=ફોજ
बरतन=વાસણ
थरथर=ધ્રૂજવું, કંપવું
रपटन=લપસણું
भरभर=ભરભરૂં
कलकल=કકળાટ
बसकर=થોભ, બસ કર
हठ=જક

પાન ૧૧ થી ૧૫.

बारहखडी=બારાખડી,
या=અથવા
मेल==જોડાવું, મેળાપ
सूरत=ડોળ, આકાર
जिस=જે
लगाईजाती है=લગાડવામાં આવે છે
तरह=જાત, પ્રકાર
उच्चारण=ઉચ્ચાર
सानुनासिक=અનુસ્વારવાળા

लिये=માટે
कभी=કદી
चिन्ह=નિશાન
कंठ=ગળુ
हँसी=હાંસી, મશ્કરી
कम=ઓછું
जैसे=જેવી રીતે
वैसेही=તેવી જ રીતે
लगाना=લગાડવું જોડવું
छाल=છોતરૂં, છોડું
छाप=બીબું
किस=કયો
किन=કોને
दिल=મન
दिन=દિવસ
चीज=વસ્તુ
चील=સમડી
भीड=ગિરદી, ઘણા લોકોનું એકઠા થવું તે
भील=માણસની એક જાત
तुम=તમે
तुझ=તને
पुल=પુલ (નદી ઓળંગવાનો)
पुर=પાણીનું ચઢવું, ભરતી
दूर=છેટે
चूक=ભૂલ
चूर=ભૂકો
सेठ=શેઠ, માલીક
सेर=શેર (તોલનો)
मेल=સંપ, મેળાપ
मेह=વરસાદ
चैत=ચૈત્ર માસ
चैन=સુખ, આરામ
कैद=બંધીખાનું
कैथ=કોઠ (કોઠનું ઝાડ)
मोर (मयूर)=મોર પક્ષી
मोल=કિંમત
चोट=ઘા, દાવ
चोर=ચોર
कौन=કોણ

कौर=કોળીઓ
चौक=ચોક. ચોગાન
चौथ=ચોથો ભાગ
रंज=શોક, દિલગીરી
रंग=રંગ વર્ણ
हँस=હસવું
लफ़्ज़ो=શબ્દો
ऋतु=મોસમ
ऋण=દેવું
ऋषि=મહાત્મા પુરૂષ
कृपा=મહેરબાની
बाबा=બાપ, દાદા
काका=બાપનો ભાઇ (કાકા)
माला=માળા
काला=કાળું
किस=કયો
जिस=જે
तीर=બાણ
भीख=ભિક્ષા
चुप=છાનુંમાનું
सुख=આરામ

चूक=ભૂલ
दूर=છેટે
चूहा=ઉંદર
चूना=ચુનો, ચૂવું, ટપકવું
तेल=તેલ
मेल=સપ
मैल=માઇલ
बैल=બળદ
पैसा=પૈસો
कैसा=કેવું
कोना=ખુણો
दोना=પડીયો
कौआ=કાગડો
हौआ=હાઉ
आधे=અડધા
सिखलादेना=શિખવી દેવું
चाहिये=જોઇએ
तंग=ઘોડાઓનો તંગ, કઠણ
हँस=હસવું
घँस=ધસવું

ढाँचा=ચોકઠું ખોખું
साँचा=સંચો
झंडा=ધજા, વાવટો
डंडा=લાકડી
लालच=લોભ
गोदना=ખોદવું શીળી, ખોતરવું
सुखाना=સૂકવવું
धोबिन=ધોબણ
भेडिया=વરૂ
सीखना=શિખવું
मिलाप=સંપ, મેળ
पकाना=પકવવું, રાંધવું
पढना=ભણવું
बैरागी=બાવો, સાધુ
तूतिया=મોરથુથુ
वकील=વકીલ
रिझाना=ખુશ કરવું
खिलाना=ખવડાવવું
टोकरी=ટોપલી, સુંલ્લી
पुडिया=પડીકું

कंगाल=ગરીબ
लीपना=લીપવું
गरीब=નિર્ધન
चिउँटी=કીડી
छेडछाड=પજવવું
भीडभाड=ગિરદી
डुगडुगी=ડાકલું
झुटमूट=જૂઠુંજૂઠું
मारपीट=મારામારી
कामकाज=ઉદ્યોગ
टोपीवाला=ટોપી વાળો
चौकीदार=ચોકિયાત
फुलवाडी=બાગ
दौडधुप=દોડદોડા
हेलमेल=હળીમળી

પાન ૧૬.

तसबीर=ચિત્રો, છબીઓ
दवात=ખડીઓ
कलम=લેખણ
चूहा=ઉંદર

बिल्ली=બિલાડી
गिलहरी=ખિસકોલી
लोमडी=લોકડી

પાન ૧૭ થી ૧૯.

પાઠ ૧.

फलखा=ફળખા
पढलं=ભણી લે
मुहखोल=મ્હોઢું ઉઘાડ
सचबोल=સાચું બોલ
झुठीवात=ખોટી વાત
कौनहै=કોણ છે
चैनकर=મજા કર
बीसआम=વીસ પાકી કેરીઓ
मीठादूध=ગળ્યું દૂધ
नीलारंग=અસમાની રંગ

પાઠ ૨.

खिलरहेहैं=ખીલી રહ્યાં છે
चिडिया=પક્ષી, ચકલી
किताब=ચોપડી
सबेरे=વહાણામાં; સવારે
अपना=પોતાનુ
बताओ=દેખાડો
बाते मत करो=વાતો કરતા નહિ
मुझे=મને
आम दो=પાકી કેરીઓ આપો
मैं जामुन दूँगा=હું જાંબુ આપીશ
कहां=કયા

પાઠ ૩.

रघूवीर=છોકરાનુ નામ
अभीतक सोता है=હજી સુતો છે
दिनभर=આખો દહાડો
खेलना है=રમે છે
हमने कपडे पहन लिये=અમે કપડાં પહેરી લીધાં.
पढने चलें=ભણવા જઈએ
देर=વાર, વખત

૪. પાઠ.

घूमा करता है=ફર્યા કરે છે

सींच रहा है=પાણી પાય છે

इस कुएँका=આ કુવાનુ

खारी=ખારૂં

लेटो=સુઇ જાઓ

मेल=મેલાં

सैर करताहुँ=ફરવા જઉં છું

निकले=ઉગે

बडीदेर हुई=ઘણીવાર થઇ

सबक=પાઠ, લેશન

याद करना=ગોખવું

तितलियों=પતંગીઆં

किसीको=કોઇને

बुरीबात=કુવચન

बुरेलडकों=ખરાબ છોકરાં

झगडा=તકરાર

प्यारसे=હેતથી

पाताहै=ભોગવે છે

मदरसा=નિશાળ

गिरपडोंगे=પડીજશો

પાન. ૨૦ થી. ૨૧

पाईवाले=કાનાવાળા (પાણુવાળા)

बिना पाईवाल=પાણુ (વિનાના)

अगले=આગલા

मिलते हैं=જોડાય છે

चलीजाती है=જતી રહે છે

चम्पा=ચંપો

सब्ज=લીલું

कुप्पा=ફુલ્લું

बहुतकुछ=ઘણોખરો

लट्टा=ડંડો

अड्डा=અખાડો

लड्डा=એક બેટ છે

क्यारी=ક્યારો

आगेसे=આગળથી

पीछेसे=પાછળથી

जैसे=જેવી રીતે

बर्फ=બરફ

गर्द=ગરદા

यंत्र=સંચે।

प्राण=જીવ

क्+ष=क्ष

त्+र=त्र

ज्+ञ=ज्ञ

भिक्षा=ભીખ

खत्री=ક્ષત્રિય

ज्ञान=સમજ, અક્કલ

दिनोंके नाम=દિવસના નામ

(વારના નામ)

हफ्त=અઠવાડીઉ

इतवार=રવિવાર

सोमवार=સોમવાર

मंगल=મંગળવાર

बुध=બુધવાર

बृहस्पत=ગુરૂવાર

सुक्र=શુક્રવાર

सनीचर=શનિવાર

हिन्दी शिक्षावली भाग पहिलाके गुजराती शब्दार्थ.

પાઠ. ૧ લો.

साधारण उपदेश=સામાન્ય બોધ

केवल=ફક્ત

साथी=મદદગાર, મિત્ર

मालिक=શેઠ, ધણી

सच्चे मनसे=ખરા દિલથી

छिपा नहीं है=છાનુ નથી

मिटजाता है=નાશ પામે છે

झगड़ा=તકરાર

उसे=તેને

धीरज=સબુર

सँभालता है=સાવધ રાખે છે

भाईबंधु=ભાઇ ભાંડુ

बदन=શરીર (વહાલાં લાગે છે)

प्यार करते हैं=હેત રાખે છે.

कमाया हुआ=પેદા કરેલું

ठहरना=રહેવું

પાઠ ૨ જો.

सताओ=પજવો

तुम्हारीसी=તમારી જેવી

जान=જીવ

सहायता=મદદ

औरोंकी=બીજાઓની

कुढता है=બળે છે.

तुम्हें सौंपाजाय=તમને સોપવામાં આવે

धोखा देना=વિશ્વાસઘાત કરવો, દગો કરવો

चुभजाती है=પેસી જાય છે

हानि=હાનિ

फिर=પછી

પાઠ ૩ જો.

समय पडेपर=વખત આવે

बैरी=દુશ્મન

बडोंका=મોટાનું, વડીલોનુ

पछताओगे=પસ્તાશો

पतियाना=વિશ્વાસ કરવો

पढे लिखे=ભણ્યા ગણ્યા

आदर=માન, સત્કાર

પાઠ. ૪ થો.

उन्होंने=તેઓએ

कितने=કેટલા

उठाये है=વેઠયા છે

बढकर=વધીને; વધારે

सोचना=વિચાર કરવો

अंत=છેવટ, છેડો, પરિણામ

कोसों=ગાઉ

धुप=તડકો

तुरंत=તરત

सुस्ताकर=રહીને, ઠેરીને, થોભીને

ठंढे=શાંત

बुझाओं=છિપાઓ મટાડો

राह=રસ્તો

ठोकर खाकर गिरपडा=ઠોકરખા-
ઇને પડી જાઓ

पैर=પગ

आपसकी=માંહોમાંહની

बिगडता है=ઉદાસ થાય છે, ના
રાજ થાય છે

પાઠ. ૫ મો.

सफाई=સ્વચ્છતા, ચોખ્ખાઇ

उनको=તેમને

मैलेकुचैले=ગંદાં, ગોબરાં

घिनाते हैं=ધિક્કારે છે

पसीना=પરસેવો

आलसी=આળસુ, દરિદ્ર

मंद होजाती है=નબળી પડી (જાય છે)

दरिद्र=ગરીબ,

उजेल=સ્વચ્છ

पहिना करो=પહેર્યા કરો

પાઠ. ૬ ઠો.

अनेकवस्तु=ઘણીચીજો

जी लगता है=મન ચોટે છે

जल्द याद होता है=ઝટ આવડે છે

कम=ઓછું

बुद्धि बढती है=અક્કલ વધે છે (ખીલે છે)

बानडाले=ટેવપડે

પાઠ. ૭ મો.

हो सके=બની સકે

बिमारियां=દરદો

औटाना=ઉકાળવું

तिपाई=ત્રણપાયાની ઘોડી

पेंदी=તળીયું

छेद=કાણું છિદ્ર

ककडा=કાંકરા

वालु=રેતી

भरवीजाय=ભરવામાં આવે

छनकर=ગળાઈને

कईचीजें=કેટલીક ચીજો

गली हुई=ઓગળી ગયેલી

પાઠ ૮ મો.

हँसीठट्ठा=ઠઠા મશ્કરી

बैर=દુશ્મનાવટ

इसीमें=તેમાંજ

भला होगा=સારૂં થશે

बडाई=વખાણ

बुराई=ભુંડાઈ

बदले=સાટે

नाच=હલકો

પાઠ. ૯ મો.

पिछाकिया=પાછળ પડયા

भागकर=નાસીને

पेडकीआड=ઝાડનું ઓઠું

घबडाना=ગભરાવવું

पतियां=પાંદડાં

टुटपडे=તૂટી પડયાં

दुर्गत=ખરાબ હાલત

પાઠ. ૧૦ મો.

बरगदका पेड=વડનું ઝાડ

अनोखा=અદ્ભુત, વિચિત્ર

जटायें=વડવાઇઓ

धरती=જમીન

भीतर घसकर=અંદર પેશીને

जमजाती है=જામી જાય છે

जडें=મુળીઆં

छायादार=છાંયડાં વાળું

પાઠ. ૧૧ મો.

प्यासा कौआ=તરસ્યો કાગડો

मुंह=મોડું

डालकर=નાંખીને, ધાલીને

कईबार=કેટલીક વખત

इतनी बडी कहांकि=એટલી મોટી ક્યાંથી કે

तक=સુધી

कंकडी=કાંકરા

लालाकर=લાવી લાવીને

डालीं=નાખ્યા

ज्यों ज्यों=જેમ જેમ

गिरतीथीं=પડતા ગયા

मिहनत=ઉદ્યોગ, પ્રયાસ

अकारथ=નિષ્ફળ, નકામો

પાઠ. ૧૨ મો.

जीना=જીવવું, જીવતર

भारी=મુશ્કેલ

काटे नहीं कटते=કાઢયા જતા નથી

अंतसमय तक=મરણસુધી

पिंड=કેડો, શરીર

बहता=વહેતું

बंधा=બાંધેલું

काई=લીલ

कामकाजी=ઉદ્યોગી, મહેનતુ

फटकने देता=આવવા દેતો

પાઠ. ૧૩ મો.

लडके और मेंढक=છોકરા અને [દેડકાં]

ताल=તળાવ

घडा घडु=ધબો ધબ

बरसाने लगे=ફેંકવા માંડયા

किसीका=કોઇનાં

सिर=માથું

पांव=પગ

गिडगिडाकर=કરગરીને

तुह्मारलिये=તમારે માટે

छोडदें=મુકી દઇએ; બંધ રાખીએ

जिनसे=જેથી

दूसरोंको=બીજાને

પાઠ ૧૪ મો.

बुरालडका=નઠારો છોકરો

बडोंका=મોટાઓનું વડીલોનું

जी चुराता है= ધ્યાન આપતો નથી

नियमों=રિવાજ

ठीकसमय=બરોબર વખતે

पाठशाला=નિશાળ

बहाना=ઢોંગ બહાનું

गलियोंमें=શેરીઓમાં

साथियों=મિત્રો, સોબતી.

छेडता है=પજવે છે

पढता है=ભણે છે

ध्यानदेना=લક્ષ રાખવું

नहीं सोचता=વિચાર કરતો નથી

लिखनें=લખવા

गुरुजी=મહેતાજી, શિક્ષક

प्रसन्न होंगे=ખુશી થશે

उनको छोडना चाहियें=તેમણે છોડી દેવી જોઇએ

પાઠ ૧૫ મો ભાગ ૧ લો.

भाईयोंमें मेल=ભાઇઓમાં સંપ

अंतर=છેટું (અંતર)

क्योंकि=કેમકે

वे=તેઓ

संतान=છોકરાં, સંતાન

दुधपिया है=ધાવ્યા છે

आपसमें=માંહોમાંહ

जुदाभी होजाय=જુદા થઇ જાય (તો પણ)

कियाकरे=કર્યા કરે

इसतरह=આવીરીતે

सहजमें=સહેલેથી

एसाही=એવું જ

ભાગ. ૨ જો

वर्ताव=વર્તન

कई=કેટલાક

नित=હમેશાં

इकठा किया=ભેગા કર્યા

सूत=સુરત

अंटी=આંટી

बल=જોર, બળ

जंचकरो=અજમાવો

अलग करके=છુટા કરીને

उन्होंने=તેઓએ

फेंकदिया=ફેંકીદીધી

बुड्ढा=ડોસો
मिले झूले=હળી મળીને
कुछ न कर सकेगा=કંઇ થઇ શકશે નહિ
चाहेगा=ઇચ્છશે, ચહાશે

પાઠ. ૧૬ ભા. ૧ લો.

लालची=લોભી
मुर्गी=કુકડી
सोचा=વિચાર્યું
फाड डालूँ=ચીરી નાંખું
एक ही बार=એકે ફેરે
मिल जायँ=મળી જાય
ठानकर=વિચારીને
हाथ न लगा=મળ્યું નહિ

ભા. ૨ જો.

नदी पार=નદીને સામે કાંઠે
परिछाईं=પડછાયો

रोटी दबाये=રોટલી લઇને દબાવીને
लालच समाया=લોભ થયો
छीन लूं=પડાવી લઉં
टुकडा=કકડો
बह गया=વહી ગયો
दशा=હાલત

પાઠ. ૧૭ મો.

खेल कुदने=રમવા કુદવાના
चित्त=મન
ऐसा=એવું
बडे होने पर=મોટા થયા પછી
जगह=ઠેકાણું
आदर=માન, સત્કાર
दौलत=પૈસો, ધન
न भूलो=ભુલશો નહિ, ફુલાશો નહિ
सदा=હમેશાં
किसीके=કોઇનાં

जीते नहीं रहते=જીવતાં રહેતાં નથી

एक न एक दिन=એકાદ દિવસ

कबतक=ક્યાં સુધી

न बन पडेगा=થઇ શકશે નહિ

मन लगाओ=ધ્યાન રાખો

પાઠ ૧૮ મો.

जिसके पास=જેનો પાસે

सबकुछ है=બધું એ છે

माल असबाब=સરસામાન

चुरा लेजाते है=ચોરી જાય છે

दंडदेना=શિક્ષા કરવી

छीन लेता है=પડાવી લે છે

बांट लेते है=વહેંચી લે છે

हिस्सा, बांट=ભાગ, પાંતિ

कितनाही=કેટલું એ

देनेसे=આપવાથી

घटही जाता है=ઓછું થઇ જાય છે

धनवान=પૈસાદાર

जा निकलता है=જઇ ચઢે છે

जी लगाकर=ધ્યાન દઇને, મન લગાડીને

जवानी=જુવાની

बुढापेमें=ઘરડપણમાં

पाओ=પામો, મેળવો

પાઠ ૧૯ મો.

कौवा और लोमडी=કાગડો અને લોંકડી

कहींसे=કોઇ ઠેકાણેથી

उठा लाया=ઉચકી લાવ્યો

बैठा=બેસીને

खा रहाथा=ખાતો હતો

उधर होकर=ત્યા થઇને

ओर=તરફ

पर=પાંખો

सुहावना=શોભાયમાન

जान पडता है=જણાય છે

गाना सुनानेको=ગાયન સંભળાવવાને

काँवकाँव=કાકા
खोलतेही=ઉઘાડતાંજ
लखी हुई=જતી રહી, નાશી ગઇ
झूठी बडाई=ખોટાં વખાણ
उनकी=તેમની
गति=દશા, હાલત

પાઠ. ૨૦ મો.

धन=પૈસા
किसान=ખેડુત
खिलाडी=રખડેલ, દાંડ
खेत=ખેતર
गडा है=દાટેલો છે
मरनेके पीछे=મરી ગયા પછી
बांट लेना=વેહેંચી લેજો
गहराइ=ઉંડાઇ
निराश=નાઉમેદ, દિલગીર
बो दिया=વાવી દીધું
खुदाहीथा=ખોદેલુંજ હતું

पानी बरसा=વરસાદ આવ્યો
समय पर=બરોબર વખતે
यही धन=એજ ધન (પાકરૂપી)
पाया=મળ્યું
चाटपडगइ=લત લાગ્યો, ટેવ પડી
हरसाल=દર વર્ષે
वही=તેજ
लाभ उठाता है=ફાયદો મેળવે છે

પાઠ. ૨૧ મો.

शहदकी मक्खी=મધમાખી
बर्रे=ભમરી
क्यो इतना चाहते हैं=શા માટે એટલું ચહાય છે
तुम्हें पालता है=તમારૂં રક્ષણ કરે છે
आग लगाकर उजाडते हैं=બાળી મુકીને નાશ કરે છે
केवल=ફકત, માત્ર

डंक मारता हो=ડંખ મારો છો (કરડો છો)

छिन भर=આંખો ફાડો

उनके लिये=તેમને માટે

इकट्ठा करता हूं=ભેગું કરૂં છું

मेरी तरह=મારી માફક

तुम्हारे साथ=તમારી સાથે

छोड दो=મુકીદો

सतायेंगे=પજવશે

પાઠ ૨૨.

झूठ बोलना=ખોટું બોલવું

सब जगह=બધે ઠેકાણે

अनादर=અપમાન

सच=સાચું, સત્ય

सोच लगा रहता है=ચિંતા થયા કરે છે

खुल न जाय=ઉઘડી ન જાય

छिपानेके लिये=સંતાડવા માટે

सैंकडों=સો

सबके प्यारे बने रहोगे=બધાને વહાલા લાગશે

बडाइ पाओगे=મોટાઇ મેળવશો

झूठका नामभी न लो=જુઠાનું નામ પણ ન લો

પાઠ ૨૩.

जितनी वस्तु=જેટલી ચીજો

देखनेमें आताहै=જોવામાં આવેછે

सबका एकनएक रंग है=બધાને કંઇને કંઇ રંગ હોય છે

सोनेका पीला=સોનાનો પીળો

चांदीका सफेद=રૂપાનો ધોળો

लोहेका=લોઢાનો

नीला=અશમાની, વાદળી

हरा=લીલો

लोह=લોહી

हानि पहुंचाता है=નુકશાન કરેછે

कितनीही देरतक=કેટલીએ વાર સુધી

आंखे नहीं थकते=આંખો થાકતી નથી

बहुतायातसे बनाइ है=પુષ્કળ બનાવો છે

पानी बरसना=વરસાદ વરસવો

हरियाली=લીલોતરી

मिलनेसे=એકઠો થવાથી

बैंजनी=રીંગણાના જેવો રંગ, જાંબુડીઓ રંગ

પાઠ ૨૪.

बुद्धिमानी=ચતુરાઇ

कपडे सिया करतेथे=લુગડા સીવતા હતા

खिडकी थी=બારી હતી

उधरसे=ત્યાંથી

तालमें=તળાવમાં

पीने जाया करताथा=પીવા જતો હતો.

अपनी सूंड डालता=પોતાની સુંડ નાંખતો

दे दियाकरताथा=આપતા હતા

जैसीउसकी आदत पडीथी=જેવી તેને ટેવ પડી હતી.

हँसीसे=મશ્કરીમાં

रोटी देनेके बदले=રોટલી આપવાને બદલે

सुइ चुभादी=સોય ઘોચી દીધી

उस समय=તે વખતે

चूप चाप=છાનોમાનો

मैला=ગંદુ

खिडकीकी राह=બારીની વાટે

कीचड हो गइ=કાદવ થઇ ગયો

सारे=બધાં

बिगड गये=ખરાબ થયાં

પાઠ ૨૫.

समयपर खाना=વખતસર ખાવું
ठीक समयपर=બરોબર (નિયમીત) વખતે
खाना खाया करें=ખોરાક ખાય
भोजन=ખોરાક
अच्छी तरह=સારી રીતે
बिना भूख=ભૂખ શિવાય
कम वा बहुत=થોડું અગર ઘણું
दोनोंहिसे=બન્નેથી
दुबला=પાતળો, નબળો
वैसेही=તેજ પ્રમાણે
बीमार=માંદો
घट जाती हैं=ઓછી થઇ જાય છે
छुटकर=ઠાંસી ઠાંસીને
कइ बार=કેટલીક વખત

પાઠ ૨૬ મો.

भगवान=પરમેશ્વર
उसने=તેણે
मिट्टी=માટી
धूप=તડકો
दम घुटने लगता है=શ્વાસ રૂંધાવા માંડે છે (ઘુંટાય છે)
नहीं जी सकता=જીવી શકતો નથી
हमे दिये है=અમને આપ્યાં છે
सुननेको=સાંભળવાને
चलनेको पैर=ચાલવાને પગ
प्रसन्न रखना=રાજી રાખવો
मुख्य धर्म=ખાસ ફરજ
बचनेसे=અલગ રહેવાથી
बुराई=ભુંડાઇ
औरोंके साथ=બીજાઓની સાથે
किया करें=કર્યા કરે

પાઠ. ૨૭

माबापका प्यार=માબાપનું હેત

बुरे निकलते हैं=ખરાબ નિકળે છે (નિવડે છે)

कुढाते हैं=પજવે છે,

आयु=આવરદા

दूर होजाता है=નાશ પામે છે જતાં રહે છે

प्राण=જીવ

बच्चोहीमें=છોકરાંમાંજ

पाते हैं=પામે છે

अधिक=ઘણો

नम्रीसे=નમ્રતાથી

बर्ताव करते हैं=વરતે છે

दुलार करते है=લાડ કરે છે

तरफदारी=તરફેણ; પક્ષ

पहिले=પહેલાં

चाल चलन=વર્તન

सच्चाई=ખરાપણું, સત્ય

जड=મૂળ

सच्चाइकी राह=સન્માર્ગ

अपनाहीसा=પોતાના જેવોજ

सिखाते है=શીખવે છે

પાઠ. ૨૮

अच्छी संतान=સારાં છોકરાં

कंगाल स्त्री=ગરીબ બાયડી

शुशील=સભ્ય, વિવેકી

पाठशाला=નિશાળ

पठने जाया करतेथे=ભણવા જતા હતા

किसीने=કોઇએ

क्या धन है=કેટલો પૈસો છે

कहाँ है=ક્યાં છે

इतनेहीमे=એટલામાંજ

आगये=આવી પહોંચ્યા

लडकोंकी=છોકરા તરફ

यही मेरे रत्न है=આજ મારાં રત્ન છે

रत्नस कम=રત્નથી ઉતરતા

પાઠ. ૨૯

छाहारेका पेड=ખારેકનું ઝાડ

सीधा=સીધું

लंबा चला जाता है=લાંબુ (ઉંચુ) ચાલ્યું જાય છે

सिरेपर=ટોચપર

पत्तियां=પાંદડાં

फैल जाता है=ફેલાઇ જાય છે

मीठा=ગળ્યું

फलोंके=ફળોના

गुच्छे=લુમો, ઝુમખાં

तोलमें उतरता है=વજનમાં થાય છે

अरबके लोग=આરબો (અરબસ્તાનના લોક)

बडी रुचिसे=ઘણા ભાવથી

सुखाकर रखते हैं=સુકવી રાખે છે

सूखे हुये=સુકાયેલાં

बहुत दिनोंतक=ઘણા દીવસ સુધી

पीसकर=દળીને

बूकनी=ચુરો. ભુકો

घोलकर=ઘોળીને

पिलाते हैं=પાય છે

गुठली=ઠળીઆ

भेडांको देते हैं=ઘેટાંને આપવામાં આવે છે

પાઠ. ૩૦

कहींकहीं=કોઇ કોઇ ઠેકાણે

झरने=ઝરણાં

निकास=મૂળ

इन्हीसे=તેઓમાંથીજ

चोटियाँ=શિખરો

ढकी रहती है=ઢંકાયેલાં રહે છે

हिमालय=બરફનું ઠેકાણું

सर्दी=ઠંડી

जिनमेंसे=જેઓમાંથી

आग=દેવતા

ज्वालामुखी=બળતો પહાડ

मंदिर=દેવળ

बरसातके दिनोंमें=ચોમાસામાં
बडे लाभहै=ઘણા ફાયદા છે
मिलती है=મળે છે

પાઠ. ૩૧

तारे=તારા
पुरवकी ओर=પૂર્વ તરફ
निकलतेही=ઉગતાંજ
सारी धरतोपर=બધી દુનિયાપર
उजाला=અજવાળુ
गरमी पहुँचाता है=તાપ આપે છે
खेतमें=ખેતરમાં
नाज=અનાજ
पकाता है=પકવે છે
किरनं=કિરણો
सुहावनी=શોભાયમાન
सुंदर लगता है=સારૂં લાગે છે
भांति भांतिकी=જાત જાતની
रसीली=રસવાળી, આનંદકારી
चमक=તેજ
दिखाइ देते हैं=દેખાય છે
घूमा करते हैं=ફર્યા કરે છે
किसी जगहसे=કોઇ ઠેકાણેથી
एकही बार=એકે ફેરે
तीन हजारसे अधिक=ત્રણ હજારથી વધારે

પાઠ. ૩૨

झगडा=તકરાર
इसबातका=એ બાબતનો
बलवान=જોરાવર
जाँच=તપાસ, પરીક્ષા
टहरा=નક્કી થયું
बटोही=મુસાફર
उतरवादे=ઉતરાવી નાંખે
बली=જોરાવર
वेगसे=ઝડપથી
बढतागया=વધતો ગયો

त्यों त्यों=તેમ તેમ

लपेटता गया=વિંટાળતો ગયો

कुछ बस न चला=કંઇ જોર ચાલ્યું નહિ

भीज गया=પલળી ગયો

उतारकर=ઉતારીને

छायादार=છાંયડાવાળું

मानी=કબુલ કરી

जाना=જાણ્યો, ગણ્યો

પાઠ. ૩૩

साँप=સાપ

कई रंगके=કેટલાએક રંગના

भयानक=ભયંકર

बहुधा=ઘણું કરીને

पुराने=જુનાં

मकानों=ઘરો

खडहरों=ખંડેરો

खोखलोंमें=બખોલોમાં

जाडेमें=શિયાળામાં

बिलोंमें=દરોમાં

घूसे बैठे रहते हैं=પેસીને બેઠા રહે છે

गरमियोंमें=તાપમાં

ओस=ઝાકળ

चाटने=ચાટવાને

रहने लगते हैं=રહેવા માંડે છે

पैर=પગ

भाग सकता है=દોડી શકે છે

बीचसे=વચમાંથી

चीरी रहती है=ચિરાયલી હોય છે

तालुमें=તાળવામાં

जडमें=મૂળમાં, જડમાં,

थैलियां=કોથળીઓ

विष भरा रहता है=ઝેર ભરેલું રહે છે

कम बचता है=ભાગ્યેજ બચે છે

धडकत हुय=धडधडता
जलावे=બાળી નાંખે
काटकर=કાપીને
केंचुली=કાંચળી
कीडा नहीं लगता=ઉધઇ લાગતી નથી

પાઠ. ૩૪

मछलियां=માછલીઓ
अंडोसे=ઇંડાંમાંથી
तडप तडपकर=તરફડી તરફડીને
सांस लेनेके लिये=શ્વાસ લેવા માટે
छेद=કાણાં
गलफडा=માછલાને શ્વાસ લેવાનાં છિદ્ર,
सुन सकती है=સાંભળી શકે છે
परों और पुंछके सहारे=પાંખો અને પૂછડીની મદદથી
जंतुओ=પ્રાણીઓ
अंदाजनसे=આશરે
मोटाइ=પહોળાઇ
नापा गया है=માપવામાં આવ્યું છે
आँकी गइ है=આંકવામાં આવી છે
इसीके लिये=તેને માટેજ
बत्तियां=મીણબત્તીઓ
जलती है=જળે છે
दुध पिलाती है=ધવડાવે છે
फेफडा=ફેફસું
सिर निकालकर=માથું કાઢીને
रहनेके कारण=રહેવાથી

પાઠ. ૩૫

स्वामि भक्ति=ધણી પ્રત્યેની ખરી લાગણી
महाजन=શાહુકાર
देना होगयाथा=દેવું થઇ ગયું હતું
ऋण=દેવું, કરજ
चुकानेको=ચુકવવાને, અદા કરવાને

संतुष्ट हो गया=સંતોષ પામ્યો
પ્રસન્ન થયો
साथकर दिया=સાથે મોકલી દીધો
बीते=વીતી ગયા પછી
घूसे=પેઠા
उठाकर लेगये=ઉંચકીને લઇ ગયા
भौंकता रहा=ભસ્યા કર્યું
पीछे हो लिया=પાછળ પડયો
गाडाथा=દાટયો હતો
लौट आया=પાછો આવ્યો
मालिक=ધણી, શેઠ
बारवार=વારંવાર
जान ओर आने=જવા અને
આવવા
खुरचने लगा=ખોતરવા લાગ્યો
कागज=કાગળ
भेजदिया=મોકલી દીધો
यही=ઠેકાણે
अपनेको न संभाल शका=પો-
તાનો મિજાજ કાબુમાં રખી ન શકિ
प्राण देदिये=જીવ આપ્યો (મરી
ગયો)
एकही जगह गडे हैं=એકજ ઠે-
કાણે દાટેલા છે

પાઠ. ૩૬

सोना=સોનું
खानसे=ખાણમાંથી
भारी=વજનદાર
चमकीला=ચળકતું
गल जाता है=ઓગળી જાય છે
सोनार=સોની
सुहागा=ખડીઓખાર
आँच=ગરમી
धनी लोग=પૈસાદાર માણસો
गहने=ઘરેણાં
पत्र=પતરાં વરખ
फूककर=ખાખ કરીને (ભસ્મ)
दवाइयां=ઔષધીઓ

दाम=કિંમત

सोनेके सिक्के=સોનાના શિક્કા

पाया जाता है=મળી આવે છે

खर्च बहुत पडता है=ઘણું ખરચ થાય છે

પાઠ. ૩૭

चांदी=રૂપું

सोनेके बराबर=સોના જેટલી

माल लेना=ખરીદવું

कांसेके=કાંસાનાં

पहिनते है=પહેરે છે

अठन्नी=આઠ આની

चवन्नी=ચાર આની

दुअन्नी=બેઆની

मालदार=પૈસાદાર

बरतन=વાસણ

फुंकी जाती है=ખાખ (ભસ્મ) કરવામાં આવે છે

जल्द मलती है=ઝટ પીગળે છે

बहुतायतसे=પુષ્કળ

પાઠ. ૩૮

लोहा=લોઢું

मिला रहता है=મળેલું રહે છે

आंच देकर=તપાવીને

साफ करते हैं=ચોખ્ખું કરે છે

इंगलिस्तान=ઇંગ્લાંડ

किसी और धातु=બીજી કોઈ ધાતુ

कलमें=લેખણો

चाकु=ચપ્પુ

कुल्हाडी=કુવાડી

फावडा=પાવડો

आदि=વગેરે

जान पडेगा=જણાશે

बहुतसे=ઘણાંખરાં

बंद हो जाय=બંધ પડી જાય

चलन=પ્રચાર, ચલણ

उन्नति=ચઢતી, આબાદી
गिना जाता है=ગણવામાં આવેછે

પાઠ. ૩૮

बादलों=વાદળાં
गरजना=ગાજવું
नाचने लगा=નાચવા માંડયો
फैला दी है=ફેલાવી છે
मानो=જાણે કે
खिला है=ખીલ્યું છે
सूरजमुखी=એક જાતનું ફૂલ
उभरीहुइ=ફૂલાવેલી
कलगी=કલગી
परोंमें=પાંખોમાં
सुंदरता=રૂપ, ખુબસુરતી
घमंड=અભિમાન
धरती=જમીન
हरियाली=લીલોતરી
लहलहाती हो=હાલી રહી હોય, લહેરાં મારતી હોય
टहलता रहूँ=ફરૂં
गूँजने लगा=ગાજવા માંડયુ
गाँवों=ગામો
साँझ=સંધ્યાકાળ
खुले=ખુલ્લાં, સપાટ
बसेरा लेते हैं=સુઇ જાય છે, આરામ લે છે
रजवाड़ों=રજવાડા (દેશીરાજ્ય)
मोरछल=મોર પીછની ચમર

પાઠ ૪૦.

आम=કેરી
सामने=સામે.
आमके पेड लगेहैं=આંબાનાં ઝાડ ઉગ્યાં છે.
घने=ઘીચ.
रखवाला=ચોકીયાત.

रखा रहाहै=સાચવી રહ્યા છે.
गिलहरियाँ=ખીસકોલીઓ.
डाल डाल=ડાળેડાળે.
पात पात=પાંદડે પાંદડે.
तोतांके=પોપટનાં.
झुंडके झुंड=ટોળેટોળા.
आ गिरे=આવી પડયાં
कुतर कुतर=કતરી કતરીને
ढेर=ઢગલા
खटका=ખખડાટ
बजते ही=વાગતાંજ, થતાંજ
फुरसे=ફર ફર કરીને
साल=વરસ

फलता है=પાકે છે
बारहमासी=દર વર્ષે ફળનાર
बूढा=ઘરડે
रुचता है=ભાવે છે
बौर=મોર
कूकी=ટહુકા કર્યા
हो चूके=થઇ રહ્યા
औरदेशोंको=બીજા મુલકમાં
सिधारी=જતી રહી
बम्बई=મુંબઇ मालदा
लक्कडा, टिकारी, मोहन भोग,
देशी–એ બધી કેરીઓની
જાતો છે.